

Investering i identitet som motivation i tilegnelsen af dansk for voksne

It is only by understanding the histories and lived experiences of language learners that the language teacher can create conditions that will facilitate social interactions both in the classroom and in the wider community, and help learners claim the right to speak. (Norton 2013)

I denne artikel vil jeg samtænke et investeringsbaseret motivationsbegreb med didaktiske principper eksemplificeret i metoden sprogportrætter for at fremme identitetsfokus i den pædagogiske praksis (Busch 2006). Jeg vil i artiklen fremhæve en didaktisk rammesætning, hvor sociale og subjektive aspekter af sproglæringen fremhæves på baggrund af en forståelse af, at sprog læres gennem meningsfulde sammenhænge, hvor den enkelte har mulighed for at vælge det sproglige repertoire, der giver mening for dem (Van Lier 1996).

Artiklen er en videretænkning af mit masterprojekt i 2019, hvor jeg undersøgte sprogportrættet som en ressourcebaseret tilgang til sprogundervisningen med fokus på deltagerens flersprogethed, og hvilke implikationer dette kunne få for undervisningen. Vægten i denne artikel ligger på, hvordan et fokus på identitet, forstået som selvbiografisk sprogbrug, og sprog er understøttende for motivationen hos deltagerne i sprogundervisningen. Jeg vil derfor se på underviserens muligheder for at styrke identitet og motivation inden for de rammer, der er til rådighed i sprogundervisningen med me-

RANDI MØLLERGAARD BAUN

Cand.mag. i nordisk sprog og litteratur,
MA i DSA, sprogkonsulent
randibaun@gmail.com

toden sprogportrættet. Sprogportrættet er en metode, der giver indblik i deltagerens sproglige repertoire og forståelser heraf. Gennem denne tilgang får de en stemme, hvor deres tanker, erfaringer og ressourcer bliver udtrykt på præmisser, som skaber et mere ligeværdigt udgangspunkt i sprogundervisningen, fordi deltageren i højere grad får mulighed for at definere rammerne for sproglæring.

Artiklen tager afsæt i Bonny Nortons syn på motivation med begrebet *investering*, som skal forstås i det komplekse krydsfelt af magtforhold, identitet og sproglæring (Norton 1995 og 2000). Med afsæt i en økologisk-sociokulturel tilgang til læring (Van Lier 2000) vil jeg inspirere underviserens blik på lærerne gennem metoden *sprogportrætter*, således at det pædagogiske blik bliver ressourceafsøgende med afsæt i den kontekst, de erfaringer og den livsverden, som læreren bevæger sig i. Jeg vil derefter præsentere sprogportrættet som en mulig metode i sprogundervisningen. Herefter følger mine undersøgelser med sprogportrættet i en didaktisk rammesætning med fokus på identitet og investering, hvorefter jeg afrunder med pædagogiske implikationer i et underviserperspektiv.

Motivation i sprogtilegnelse

Bonny Norton redefinerer og udvider perspektiverne på motivation med begrebet *investering* ved at udvide forståelsen af motivation som betinget af sociale magtforhold og identitet i tilegnelsen af et andetsprog. Forståelsen af motivation flyttes fra et individuelt perspektiv til et dynamisk socialt betinget begreb i investering, hvor identitetsarbejdet og mulige positioneringer betinges af de muligheder, der tages eller tildeles i forskellige sociale miljøer (Norton 1995). Investering dækker over relationen mellem sproglærnerens identitet og investeringen i sproglæringsprocessen i interaktion med omgivelserne. Norton tager afsæt i, at identitet er foranderlig både over tid, også i forskellige miljøer, og at identitet er til konstant forhandling, "a site of struggle", og at dette i høj grad har indflydelse på, hvordan en investering i sproglæringen finder sted (Norton 1995). At tilegne sig et sprog griber ind i ens identitet og manifesterer sig på baggrund af mulige subjektpositioneringer både i lyset af fortiden, nutiden og fremtiden (Norton 1995). Norton peger på en diskrepans i den traditionelle brug af motivation, som noget, der har ophav i det enkelte individ alene, men som overser, at det at kunne kategorisere en gruppe eller en person som motiveret eller ikke-motiveret i sig selv er udtryk for et ulige magtforhold. Det er Nortons pointe, at vi som undervisere glemmer, at disse kategoriseringer er betingede af

majoritetens normer, og vi dermed overser de sociale dynamikker, der påvirker lærerens motivation eller mangel på samme. Med investeringsbegrebet som en erstatning for den traditionelle forståelse af motivation må vi som undervisere i tilrettelæggelsen af undervisningen tage højde for den individuelle identitetsforhandling, der er på spil i læringsituationen, ved at gribe de muligheder, der gør sig gældende for den enkelte deltager/lærer. Begrebet *investering* giver plads til at stille andre spørgsmål i læringsprocessen, som giver læreren perspektiver, der er tæt koblet til det komplekse identitetsarbejde (Norton 1995). I det følgende vil jeg inddrage Leo Van Liers didaktiske principper for eksemplarisk sproglæring.

Pædagogiske principper

Leo van Lier har med afsæt i sin økologiske tilgang til sprogtilnærmelse givet sit bud på, hvordan sproglæring vil fungere mest optimalt i en undervisningskontekst. I van Liers økologiske tilgang til sprogtilnærmelse tages der højde for både underviserens værdier og idealer, undervisningsrummet, konteksten samt deltagerens forudsætninger for og erfaringer med sprog samt fagets curriculum. Forhandling og handlemuligheder står som centrale begreber i forståelsen af læringspotentialer i en økologisk tilgang til sproglæring. Forhandling af mening i en interaktion er et tegn, der indikerer, at en læringsproces er i gang (Van Lier 2000). I undervisningssammenhæng foreslår han tre pædagogiske principper for god sprogundervisning: sproglig opmærksomhed (Awareness), autonomi og autenticitet. Sproglig opmærksomhed peger på, at sproglæring er en bevidst proces, der kræver en bevidst og aktiv afprøvning af hypoteser om sproget. Med begrebet autonomi har van Lier fokus på, at deltageren selv skal tage ansvar for sin egen læring inden for de etablerede didaktiske rammer med mulighed for selvvalgte og meningsfulde aktiviteter. Det autentiske princip handler om, at undervisningen skal have fokus på sprogsituationer, som er vedkommende for den enkelte lærer. Begreberne er alle rettet mod deltagerens sproglæringsproces, hvor underviserens opgave er at rammesætte en pædagogik, som understøtter disse principper. Dette afstedkommer overvejelser om undervisningens muligheder og begrænsninger i forhold til at afsøge autentiske sprogsituationer og -interaktioner (Van Lier 1996).

Sprogportrættet er én mulig metode til at understøtte de individuelle valg og sprogfortællinger. Sprogportrættet og rammesætningen omkring forløbet giver mulighed for, at læreren træffer autonome valg af sproglige udtryk og autentiske fortællinger, som

er medrivende og aktuelle, idet de er personlige. Den sproglige opmærksomhed kobler sig til processerne med at finde de sproglige udtryk, som så præcist som muligt beskriver det, læreren ønsker at fortælle. Det kræver megen afprøvning af ord og udtryk at fortælle sin sproghistorie og også et komplekst sprog, idet det er komplekse og autentiske situationer, der skal beskrives. I interaktionen med de øvrige deltagere må læreren forhandle om sprogets betydning. De har endvidere mulighed for at spørge ind til betydninger, forståelse og uddybelse af indholdet. Samspelet i læringsrummet mellem aktørerne (underviseren, deltagerne, rammen) har alt sammen betydning for de muligheder, men også de begrænsninger, der kan udfolde sig. Med investeringsbegrebet understreges vigtigheden af, at pædagogikken tager højde for de subjektpositioner, der forhandles og tildeles i undervisningen. Sprogportrættet kan som metode facilitere de sociale interaktioner gennem fortællinger om erfaringer og sprog med perspektiver til lærerens hverdagsliv. Underviseren må derfor have opmærksomhed på livsfortællinger og identitetsforståelse gennem spørgsmål som eksempelvis: *Hvad giver mening for den enkelte?* og *Hvordan giver det mening?*

Sprogportrættet som metode

Sprogportrættet er en multimodal metode til at få adgang til individuelle og subjektive fortællinger af personers sproglige repertoire. Brigitta Busch har arbejdet intensivt med sprogportrætter for voksne, og det er primært hendes arbejde med sprogportrætter, som jeg henter min inspiration fra. Hun bevæger sig i en økologiske tilgang til sprogforståelse (Busch 2006). I al sin enkelhed anvendes en tom kropssilhuette, hvor deltageren tegner sit repertoire af sprog ind med farver. Farverne kobles vilkårligt defineret af hver person til et sprog per farve. Formålet er at skabe biografiske fortællinger med afsæt i deltagerens sproglige repertoire og dennes egen fortælling herom. Sprogsynet er defineret bredt, og i hvilken grad sproget er tilegnet, er ikke i fokus. Derimod er den subjektive meningskabelse gennem sprogfortællingen central.

Sprogportrætterne er altid tids- og stedsafhængige: fortid, nutid og fremtid er en del af fortællingen, og sprogportrættet er dermed altid under udvikling gennem den interaktion og forhandling, der finder sted i en given kontekst (Busch 2006).

Figur 1. Eksempel på en tom silhuet til et sprogportræt. Tegnet af Sara Holm.

Jeg havde (i lighed med Kristensen 2020) i udgangspunktet forbehold for at bruge sprogportrættet som et redskab, idet det kræver brug af farver og farvelægning, hvilket normalt ikke anses som en del af voksenundervisningen. Min erfaring er dog, at metoden, uanset målgruppen, skaber engagement og indlevelse. Det vender jeg tilbage til.

I mit masterforløb på DPU i 2019 fordybede jeg mig i sprogportrættet og havde fokus på to perspektiver. For det første selve det ressourcebaserede blik på fortællingerne hos deltagerne, hvor jeg gennemførte et forløb og videofilmede 9 sprogfortællinger og deres gruppeinteraktion herom, hvoraf 4 var genstand for en dybere analyse. For det andet havde jeg fokus på de pædagogiske implikationer af arbejdet med sprogportrættet. Denne artikel er et videre arbejde med dette sidste perspektiv.

Didaktisk rammesætning af forløbet

I det følgende vil jeg præsentere den didaktiske rammesætning, som jeg afprøvede i mit masterforløb, og som er udgangspunktet for de efterfølgende forløb, jeg har haft med sprogportrætter. For at understrege van Liers økologiske tilgang til sproglæring definerer jeg et bredt sprogsyn sammen med lærerne, så forskellige sproglige erfaringer og ressourcer inviteres ind i læringsrummet. Ikke blot som en sproglig komparativ fordel, men også i forhold til erfaringer, drøm-

me og forestillinger samt forskellige sproglige erfaringer. Den konkrete plan for forløbet ser således ud:

Indhold	Tidsestimat
Intro: Sprog er mange ting – sprog er flertal. Ikke rigtig/forkert. Alle historier er legitime!	Kort intro til forløbet: 5 min.
Sprog – hvad er det? (Brainstorm på tavlen) <i>Hvad er sprog?</i> <i>Hvad bruger man sprog til?</i>	Brainstorm + spørgsmål: 15 min.
<i>Hvilke sprog kan I godt lide? – hvorfor?</i> (Runde, hvor alle byder ind)	10 min.
<i>Hvilket ord er jeres yndlingsord? Hvorfor?</i> • Lyd, betydning, erfaring	5 min.
Intro til sprogportrætter	5 min.
Præsentation af mit eget sprogportræt + tidl. deltagers sprogportræt	7 min.
Udførelse af sprogportrættet ud fra spørgsmålene: <i>Hvilke sprog har du kendskab til?</i> <i>Hvad betyder dine sprog for dig?</i> <i>Hvor bruger du dine sprog?</i>	15 min.
Pause	20 min.
Præsentation af sprogportræterne i grupper a fire-fem personer og spørgsmål til hinandens fortællinger.	40 min.
Opsamling og afrunding på holdet: • Opsamling på emnet • Ordafklaring • Emneafklaring	10 min.

Tabel 1. Eksemplarisk undervisningsramme for sprogportrætter. Udarbejdet af forfatter (Baun 2019).

Som indledning præsenterer jeg et bredt sprogsyn, hvor vi sammen definerer forskellige forståelser af sprog. Der kommer mange bud på eksempelvis forskellige nationale sprog, dialekter, variationer af det samme sprog, skriftsprog, kropssprog og tegnsprog. De bliver eksemplificeret med individuelle fortællinger og erfaringer i form af skolebaggrund, familierelationer, immigranterfaringer osv. De beskriver drømme, følelser og personlige fortællinger, som åbner for ressourcer, erfaringer og vigtige begivenheder for den enkelte.

Herefter præsenterer jeg mit sprogportræt samt et eksempel fra en anden person fra et tidligere forløb. Her har jeg fokus på, hvordan man kan udfylde portrættet, og på at få forskellige perspektiver på, at sproget ikke nødvendigvis skal mestres, for at man kan skrive det på sit portræt. Når deltagerne har udfyldt sprogportræterne, samler jeg dem i grupper á 4-5 personer. Opgaven i gruppen er at præsentere sit sprogportræt for de andre. Gruppeopgaven har to formål: dels at præsentere en personlig sprogfortælling, dels at træne målsproget gennem fortællingen. Det kræver aktive valg, som understøtter autonome sprogvvalg og afprøvninger af hypoteser om sproget; sidstnævnte kræver sproglig opmærksomhed. De øvrige i gruppen skal efterfølgende stille afklarende spørgsmål til den fortællende. Formålet med dette er at skabe autentiske samtaler, hvor deltagerne engagerer og involverer sig i forhold til det, der bliver sagt. Afslutningsvis runder jeg forløbet af med mulighed for en evaluering af forløbet ud fra individuelle tilkendegivelser af, hvad det har betydet for deltagerne.

Fortællinger om sprog, erfaringer og drømme

Gennem præsentationen af sprogportræterne får vi indsigt i en lang række fortællinger, hvor lørnere udfolder deres oplevelser, drømme, holdninger, følelser og forståelser af sprog. I sprogfortællingerne kan vi høre, hvordan den enkelte deltager fortæller meget personligt om de sprog, vedkommende kender til, og hvordan de spiller en rolle for personens forståelse af sig selv.

I mit empiriske materiale er deltageres sprogvariationer store, og de har alle minimum fire sprog i deres sprogportræt (Baun 2019). Sprogene er tegnet ind i en mangfoldighed af farver, mønstre og kombinationer, som udtrykker lørnernes subjektive valg, der sættes sammen til et meningsfuldt udtryk. Der er i sprogportræterne adgang til følelser, erfaringer og begivenheder, som har haft skelsættende betydning for deltagerne. Forestillinger, som blev indfriet, eller det modsatte: som ikke lykkedes. Gennem fortællingerne bliver det klart, hvordan sprogtilegnelse er baseret på forskellige årsager blandt lørnerne. Én af deltagerne opretholder en ambivalens til det persiske sprog gennem sit liv, idet persisk er sproget, der gav ham adgang til uddannelse og senere arbejde som tolk, men samtidig har det været en konstant påmindelse om at være en del af et mindretal og de ydmygelser, det har været forbundet med (Baun 2019). To af de andre deltagere taler om mulige fremtidige sprog, de gerne vil lære, fordi de er motiveret af at kende til forskellige sprog, i takt med at

de vil lære mere om verden. De beskriver altså deres drømme og håb for fremtiden gennem deres sprogportræt og fremstiller sig selv som verdensborgere.

I de fælles samtaler i grupperne viser videoerne, hvordan deltageres spørgsmål er nysgerrige, oprigtige og engagerede. Gennem videosamtalerne ser vi afprøvninger af hypoteser om sprog, udvidelse af vidensforståelser, indlevelse og nye forståelser af verden. Fortællingerne giver hver person en selvstændig position, der bryder med de forestillinger, de i øvrigt bærer med sig. Det betyder, at de får en mulighed for at positionere sig anderledes i forhold til hinanden og oplever en samhørighed på tværs af nationalitet og andre potentielt stigmatiserende skel.

Sprog og følelser hænger sammen, og fortællingerne vidner om en evne til at skabe sammenhæng og mening hos den enkelte. Identitet er ikke en statisk størrelse, som Norton også peger på. Der er omstændigheder i livet, som bliver katalysator for, at der er en kampplads for subjektet i forhold til sprog. Sproget har indvirkning på lærernes forståelse af sig selv. Begrundelserne for investering i målsproget viser sig både at være ganske forskellige og påvirkelige af de erfaringer, den enkelte bærer med sig. At give plads til det gennem sprogfortællinger i undervisningen medfører nye og ressourcebaserede perspektiver.

Pædagogiske implikationer – underviserperspektiver

På baggrund af arbejdet med sprogportræterne vil jeg pege på tre pædagogiske perspektiver for underviseren.

For det første kan arbejdet med sprogportrættet under de didaktiske forudsætninger, som er beskrevet, flytte underviserens blik på læreren fra at have fokus på et mangelfuldt dansk til et fokus på ressourcer gennem indblik i sprog og erfaringer med sprogtiltagelse. Dette skift fra et monolingvistisk blik til et flersproget blik i undervisningen har indflydelse på underviserens holdning, tilgang og forventninger til læreren, hvilket kan få indflydelse på de mulige subjektpositioner, der er i spil i læringsrummet, og dermed muligheder for deltagelse. Et ressourcefokuseret blik bliver understøttet af at lytte til autentiske fortællinger.

For det andet bliver det muligt på baggrund af sprogportræterne at inddrage de erfaringer og de fortællinger, som den enkelte deltager præsenterer gennem sprogportrættet, og den efterfølgende dialog. Det kan udmønte sig i didaktiske spørgsmål som: *Hvordan lærte du det sprog? Hvorfor lærte du det? Kan du bruge noget af det til at lære*

dansk? Hvem vil du gerne tale mere dansk sammen med? Hvilke sprog bruger du nu? Hvordan kan du skifte det sprog ud med dansk? Disse spørgsmål vil formentlig afstedkomme en højere grad af metarefleksion og autonomi hos læreren, ligesom det giver materiale til at videreudvikle autentiske og autonome sprogbrugssituationer i læringsrummet. Den sproglige opmærksomhed kan ligeledes blive styrket i de dialoger, der opstår i grupperne ved spørgerunden.

For det tredje oplever jeg, at processen med at udarbejde sprogportrætterne engagerer deltagerne i en grad, som et egentligt bogmateriale ofte ikke opfylder. Investering i et sprog kan være præget af de fortællinger, den enkelte bærer med sig, og de kan få nye perspektiver og forstås på nye måder. Som nævnt tidligere var jeg oprindeligt forbeholden over for metoden. Det viste sig, at det var en fejlagtig indstilling, for det skaber fokus på de ressourcer, deltagerne sidder med i undervisningsrummet, og denne indsigt styrker de interkulturelle kompetencer og investeringen i at lære det fælles tredje sprog. Muligheden for at fortælle om sine personlige sprog erfaringer bidrager til et højt engagement og stor gensidig lydhørhed blandt deltagerne. De afprøver hypoteser om målsproget og forhandler deres identitet gennem selvvalgte fortællinger. Sprogportrættet i en didaktisk proces kan altså give et nuanceret indblik i lærerens sproglige repertoire og i diversiteten i sproglige erfaringer både hos den enkelte og i en gruppe gennem et autentisk rum. Metoden kan desuden afdække strategier og tænkemåder, den enkelte har, hvilket er en adgangsbillet til at forstå den enkeltes investering i forhold til at skabe læringsrum med størst mulig aktualitet for læreren. Gennem de individuelle fortællinger i sprogundervisningen understøttes den enkeltes investering i sprog læringen, idet der gives rum for at se nye perspektiver og positioner for læreren. Et skifte til en investeringspædagogik med fokus på identitet i sprogundervisningen er naturligvis ikke gjort med denne ene øvelse. Den er med til at give nye perspektiver og dermed rum for nye positioneringer, og det vil kunne danne baggrund for videre udvikling af materialer, emner og opgaver for de pågældende lærere.

Litteratur

- Baun, R. (2019). *Sprogportrætter og flersprogede subjekter i andetsprogpædagogikken*. Upubliceret masterprojekt.
- Busch, B. (2006). Language biographies – approaches to

multilingualism in education and linguistic research. I: Busch, B., Jardine, A. & Tjoutuku, A. (red.), *Language biographies for multilingual learning* (s. 5-17). PREAESA

Occasional Papers, no. 24. Cape Town: PREAESA.

- Kristensen, K. (2020). Flygtninge laver sprogpportrætter på en sommerlejr. *Sprogforum* 71, 84-90.
- Norton, B. (1995). Social identity, investment, and language learning. *TESOL QUARTERLY*, 29 (1), 9-31.
- Norton, B. (2000). *Identity and language learning: Gender, ethnicity and educational change*. Harlow: Pearson Education.
- Norton, B. (2013). *Identity and language learning: Extending the conversation*. Harlow: Pearson Education.
- Van Lier, L. (1988). *The organization of repair in second-language classrooms*. London: Longman Group.
- Van Lier, L. (1996). *Interaction in the language curriculum: Awareness, autonomy and authenticity*. London: Longman.
- Van Lier, L. (2000). From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. I: Lantolf, J.P. (red.), *Sociocultural theory and second language learning* (s. 249-259). Oxford: Oxford University Press.